

Forsoning tar sin tid

Apr 5/1 - 99

2. VERDENSKRIG: Det moralsk-materielle oppgjør
pågår stadig

TORMOD
PETTER
SVENNEVIG

Tidligere ambassadør

Femtiårsdagen for slutten på 2. verdenskrig manet til ettertanke om oppgjøret etter krigen, både materielt og moralsk. Men prosessen med oppgjør og forsoning etter storkrigen pågår fremdeles, og er på noen måter såvidt begynt.

- Vi tilgir og ber om tilgivelse, skrev polske biskoper i et brev til tyske kolleger i 1965. Det var for tidlig. Den tanke at polakker hadde noe å be om tilgivelse for i forholdet til tyskerne var da for polakker flest en uhyrlighet. Det var først da det nye Polen og det forente Tyskland skulle inngå nye avtaler på nytt grunnlag, at man igjen begynte å nærme seg dette problem.

Tyskerne ville i sine nye forhold til naboland i øst gjerne ha med en erkjennelse av at det også var begått urett mot tyskere, som ble fordrevet fra disse land i 1945. Polakkene nølte først over å skulle sette ord på dette forhold. Senere har både Tsjekkia og Polen beklaget behandlingen av de utdrevne tyskere.

Dette er bare én del av de moralsk-materielle oppgjør som nå foregår i Europa. De faller i tre kategorier: 1) Fortsatt tysk oppgjør for nazismens ugjerninger. 2) Oppgjør for stalinismens ugjerninger. 3) Erkjennelse av at også de 15 mill. tyskere som ble fordrevet fra Øst-Europa, har hatt en tragisk skjebne.

Når landene fremdeles er opptatt av slike oppgjør, gjelder det noe langt mer enn krav om tradisjonell krigsskade-erstatning. Det kommer fra en ny erkjennelse av behov for å etablere en felles moralsk vurdering av 2. verdenskrigs begivenheter. Det er også en følge av et lengre tidsperspektiv, som synes å modifisere visse oppfatninger.

Mens den østtyske regjering fra-

skrev seg ansvaret for Hitlers forbrytelser, tok Forbundsrepublikken ansvaret på seg. Tyskland har de siste 50 år betalt nærmere 900 milliarder kroner i erstatning til ofre for tyske overgrep, derav ca. halvdelen til jødiske ofre. Beløpet stiger fortsatt. Som en følge av omveltningene i øst, kommer det frem nye krav, særlig fra de baltiske land. Bonn har nylig inngått avtaler om å betale ca. 8 mrd. kroner til nazismens ofre i hvert av de tre land. Men her fremkommer også motsatte krav - krav om at de baltiske land straffer baltere som deltok i krigsforbrytelser på tysk side. Og det skjer.

Men balterne finner det urettferdig at bare medskyldige på den ene side skal stilles til ansvar. Latvias utenriksminister krevde nylig i FN «en moralsk og juridisk vurdering av forbrytelser begått i Sovjet-tiden». Det fremkalte en bitter russisk reaksjon - ikke en avstandtagen fra Sovjet-tidens overgrep. Hittil står de baltiske land og Russland på motsatte utgangspunkter. Mens de førstnevnte hevder at Sovjetunionen holdt dem under ulovlig okkupasjon, som inkluderte folkemord, hevder russerne at det var en frivillig union.

Vanskeligst å forholde seg til er kanskje kravene fra fordrevne tyskere. De har sine foreninger i Tyskland - «Bund der Vertriebenen». På et møte nylig fremholdt lederen, CDU-politikeren Erika Steinbach, at fordrivelsen av 15 millioner tyskere var «en av de største forbrytelser mot menneskeheten». De krever rett til å vende tilbake til sine hjem i øst, med adskillig politisk støtte.

Det er fremdeles enighet om at de ikke kan gis rett til å få sine eiendommer tilbake. Samtidig dukker det opp en ny komplikasjon. Ifølge EUs regler skal alle borgere kunne slå seg ned og kjøpe eiendommer hvor de vil innen EU. Når Polen, Tsjekkia og Ungarn blir medlemmer av EU, kan de da hindre at denne rett også benyttes av tidligere «Heimatvertriebene»?

T. P. Svennevig.